

**REDEGØRELSE MED FORSLAG OG
ANBEFALINGER 2005
(POLICY ASSESSMENT REPORT – PAR 2005)**

**Tiende Trilaterale Regeringskonference
om Vadehavets Beskyttelse**

Schiermonnikoog, den 3. november 2005

Det Fælles Vadehavssekretariat

INDHOLD

INDHOLD	2
1. FORMÅLET MED REDEGØRELSEN.....	3
2. STATUS FOR OG EVALUERING AF VADEHAVETS ØKOSYSTEM.....	3
2.1 Vigtige resultater og tendenser	3
2.2 Landskaber og kultur	3
2.3 Kvaliteten af vand og sediment.....	4
2.4 Strandenge	5
2.5 Tidevandsområderne.....	5
2.6 Strande og klitter	6
2.7 Flod- og åmundinger.....	7
2.8 Offshore-områder	7
2.9 Fugle.....	7
2.10 Havpattedyr.....	9
3. FREMGANGSMÅDEN	11
3.1 Status over trilateral politik og forvaltning	11
3.2 VEJEN FREM.....	14
BILAG 1: OVERSIGT OVER VURDERING AF VADEHAVSPLANENS MÅL.....	16
BILAG 2: KORT OVER NATURTYPER I VADEHAVSOMRÅDET.....	19
BILAG 3: UDMELDINGER FRA TMAG OM ANBEFALINGERNE FRA DET 11. VIDENSKABELIGE VADEHAVSSYMPOSIUM, ESBJERG 2005.....	20

1. FORMÅLET MED REDEGØRELSEN

Redegørelse med Forslag og Anbefalinger gennemgår de fremskridt, der er sket i perioden efter Regeringskonferencen i Esbjerg i 2001 (Esbjerg II). Redegørelsen er baseret på baggrundsoplysninger fra Statusrapport om Vadehavets Miljøtilstand fra 2004 (*Quality Status Report - QSR*), som er en videnskabelig analyse af Vadehavets økosystem, og Den Fælles Statusrapport (*Joint Progress Report*), der giver en oversigt over nationale og trilaterale politikker for gennemførelsen af Vadehavsplanen fra 1997 og Esbjerg-deklarationen fra 2001.

Redegørelsen bygger tillige på rapporten fra Vadehavsforum samt på anbefalingerne fra det 11. Internationale Videnskabelige Vadehavssymposium i Esbjerg i 2005.

Formålet med redegørelsen er at give anbefalinger til Det Trilaterale Vadehavssamarbejdes aktiviteter i perioden efter den 10. Trilaterale Regeringskonference om Vadehavets Beskyttelse på Schiermonnikoog den 3. november 2005.

2. STATUS FOR OG EVALUERING AF VADEHAVETS ØKOSYSTEM

2.1 Vigtige resultater og tendenser

Miljøtilstandsrapporten (*QSR 2004*) viste, at der gennem arbejdet for at nå målene i Vadehavsplanen i de seneste årtier er opnået store forbedringer af kvaliteten af Vadehavets økosystem. Det bemærkes, at der nu for første gang er adgang til et fælles operationelt datahåndteringssystem i tilknytning til det Trilateralt Overvågnings- og Vurderingsprogram (*Trilateral Monitoring and Assessment Program (TMAP)*).

Miljøtilstandsrapporten pegede også på store fordele ved lange tidsserier til vurderingen af tendenser.

Tilførslen af næringsstoffer, organisk materiale og forurenende stoffer var fortsat faldende med deraf følgende fald i fosforkoncentrationen, klorofyllniveauet og organisk stof i vandet, og dermed faldende koncentrationer af forurenende stoffer i sedimenter og levende organismer i størsteparten af Vadehavet.

Formindsket eller ophørt græsning og kunstig afvanding samt fjernelse af sommerdiger har resulteret i en forøgelse af naturlige arealer og halvkulturarealer med strandeng.

Tidevandsområdet er stadig karakteriseret ved stor og naturlig dynamik. Arealet med naturlige muslingebanker i det hollandske Vadehav er forøget og områderne med havgræs (navnlig ålegræs) er ved at genskabes.

Kvaliteten af levestederne er øget i de seneste årtier. Dette har bl.a. medført en vækst i bestandene af ynglefugle på strandengene af, for eksempel rødben. Bestanden af spættet sæl er sund og levedygtig, selv efter virusepidemien (*phocine distemper virus (PDV)*) i 2002. Bestanden af gråsæler er også vokset.

Miljøtilstandsrapporten giver således anledning til nogen optimisme. Der er dog stadig grund til bekymring, som bør afspejles i den fremtidige forvaltning og i den politik, der bør føres i de kommende år. De nedenstående afsnit, som bygger på målene i Vadehavsplanen, sætter fokus på disse forhold. Bilag 1 giver en oversigt over en vurdering af, i hvilket omfang målene er opfyldt.

2.2 Landskaber og kultur

Lancewadplan-projektet blev påbegyndt i 2004 og bygger på en omfattende oversigt over Vadehavsregionens landskaber og kulturarv, som blev udarbejdet inden for rammerne af Lancewad-projektet i 1999-2001. Det igangværende projekt er finansieret af Interreg Nordsø-programmet. Målet med Lancewadplan-projektet er at udarbejde forslag til en integreret forvaltnings- og udviklingsplan for landskaberne og kulturarven i Vadehavsregionen. Planen skal indeholde følgende hovedelementer: en overordnet integreret politik- og forvaltningsstrategi, inden for hvilken, der vil blive udarbejdet en

bevaringsplan for de kulturhistoriske miljøer, sektor- og temaplaner samt en fælles handlingsplan. Projektet skal desuden føre til at styrke og udbygge det trilaterale netværk og forbindelsen til Wash-området (England) efter projektperioden.

Lancewadplan-projektet spiller en vigtig rolle i arbejdet med at øge forståelsen for de landskabsmæssige og kulturelle værdier i området på samme måde, som der er skabt forståelse for områdets natur- og miljøværdier. Projektet skal også bidrage til en opdatering af Vadehavsplanen med henblik på at sikre, at resultaterne forankres i det Trilaterale Vadehavssamarbejde.

2.3 Kvaliteten af vand og sediment

a. Tilførsel af næringsstoffer

Selv om tilførslen af næringsstoffer, navnlig fosfat, er faldet, må hele Vadehavet stadig betragtes som et område med eutrofieringsproblemer. Målet om, at Vadehavet kan betragtes som et område uden problemer i forhold til eutrofiering, er således endnu ikke nået. De regionale forskelle, der er fundet, viser, at eutrofieringen i den sydlige del af Vadehavet er større end i den nordlige del.

For at nå målet skal der fortsat arbejdes for en effektiv gennemførelse af den nuværende politik vedrørende begrænsning af næringsstofftilførslen. Der skal gøres en særlig indsats for at begrænse udledningen af kvælstofforbindelser.

De aktuelle strategier inden for rammerne af Oslo-Paris-konventionen (OSPAR), Nordsø-samarbejdet samt EU's byspildevands- og kvælstofdirektiver understøttes af vandrammedirektivet og den nye fælles landbrugspolitik i EU. I alle tre lande gennemføres disse strategier nu sammen med nationale foranstaltninger og programmer med henblik på at nå målet.

b. Farlige stoffer

For visse metaller er målet for baggrundskoncentrationer i sediment og levende organismer (blåmuslinger og fugleæg) endnu ikke nået i alle delområder af Vadehavet. For en række miljøfremmede stoffer er udledningen til og koncentrationerne i Vadehavet også faldet, men målet er endnu ikke nået. Nogle af stofferne udgør stadig en trussel imod økosystemerne. Mange af de nyudviklede miljøfremmede stoffer, f.eks. hormonforstyrrende stoffer, er meget udbredte i Vadehavets økosystem og kan derfor have skadelige effekter på det.

Bestræbelserne for at reducere tilførslen af skadelige stoffer, især via floderne som den største kilde, bør fortsættes, og der bør især sættes ind over for nyudviklede miljøfremmede stoffer. Der bør lægges særlig vægt på den harmoniserede gennemførelse af relevante EU-direktiver.

c. Olie og havfugle

Indberetninger om olieudledninger i Nordsøen ud for Tyskland og Holland er faldet i antal i forhold til i 1990-erne. Den væsentligste kilde til olieforurening af havet er dog ulovlige udledninger af spildolie fra skibe, som vedvarende udgør en fare for havfuglene. En stor del af de døde havfugle, som skyller op på strandene, har olie på sig. Andelen af opskyllede fugle indsmurt i olie lå i 1980-erne så højt som 90 %. Denne andel er nu for nedadgående, men stadig høj.

Arbejdet med den videre gennemførelse af indsatsen for at forebygge olieforurening fra skibe, herunder øget kontrol og håndhævelse, bør derfor fortsættes. Udpegningen af Vadehavet som et Særligt Følsomt Havområde (*Particularly Sensitive Sea Area (PSSA)*) under FN's Internationale Maritime Organisation IMO i 2002 er en milepæl i arbejdet, som støtter disse strategier.

2.4 Strandenge

I de seneste årtier er der opnået store resultater i gennemførelsen af målene for strandenge. En stigning i arealerne med naturlige strandenge og et større naturindhold på "kunstige" strandenge (strandenge, delvist udviklet ved grøbling og faskiner). Øget dynamik og fremme af den naturlige vegetation kan nås ved yderligere nedsætning af græsningstrykket, ved begrænsning af kunstig afvanding af strandenge (grøbling), som ikke udnyttes i landbruget, og ved fjernelse af sommerdiger.

Selv om der anvendes forskellige metoder i forvaltningen af strandengene i de forskellige dele af Vadehavet, stiler man mod de samme mål. Der er - eller er ved at blive - udarbejdet planer for forvaltningen af strandengene i dele af Vadehavet med henblik på at integrere naturbeskyttelsen og kystsikringen.

Vurderingen af i hvor høj grad, målet for en mere naturlig udvikling af vegetationsforholdene er nået, kan ikke foretages, før der er iværksat yderligere analyser på grundlag af ensartede kriterier. Det anbefales, at der gennemføres en sådan vurdering af udviklingen af strandenge, som omfatter hele Vadehavet, og som også kan anvendes i forbindelse med udmøntningen af habitatdirektivet.

Den nyligt udviklede vegetationstypologi under *TMAP* kan blive et værdifuldt værktøj for en sådan vurdering.

2.5 Tidevandsområderne

Vadehavets tidevandsområder er stadig karakteriseret ved stor og uforstyrret dynamik. Selv om der kun er begrænset information til rådighed for en vurdering af om målet om et øget areal med geomorfologisk og biologisk uforstyrrede vadeblader og vanddækkede områder er nået, giver en reduktion af højtliggende, bløde vadeblader, som er afgørende for forekomsten af visse muslingearter, anledning til bekymring.

De få informationer, der er til rådighed om de vanddækkede områder, fremhæver betydningen af disse naturtyper i Vadehavets økosystem. I fastlæggelse af strategier, udarbejdelse af politikker og gennemførelse af forvaltningen bør man være opmærksom på disse naturtyperes sårbarhed og behov for beskyttelse. For at udvide kendskabet og støtte indsatsen i fremtiden bør der gennemføres en undersøgelse af disse forhold, især rettet mod ændringer i størrelse og karakteren af vadeblader og tidevandsrender og deres forskelligartede naturtyper.

I dag er *Sabellaria*-rev (kalkrør-orm) yderst sjældne i Vadehavsområdet, og der er kun kendskab til meget få lokaliteter. Selv om *Sabellaria*-rev - en såkaldt biogen revtype - falder ind under kategorien rev på habitatdirektivets Bilag 1 over naturtyper af betydning for Fællesskabet, hvis bevaring kræver udpegning af særlige bevaringsområder (habitatområder), eksisterer der til dato ikke tilstrækkelige oplysninger til at vurdere status for og udbredelse af denne økologisk vigtige naturtype. Der bør indledes en trilateral undersøgelse af forekomsten af nuværende og tidligere *Sabellaria*-rev i Vadehavsområdet, med henblik på at revene bør beskyttes mod ødelæggelse og yderligere nedbrydning.

Udbredelsen af havgræsser (navnlig ålegræs) rummer stadig store geografiske forskelle - med størst forekomst (over 90 %) i den nordlige del af Vadehavet. Det fald, der over en længere periode er sket i forekomsten af havgræsser i den sydlige og centrale del af Vadehavet, synes at være standset. Men der er kun små og sporadiske tegn på øgede forekomster.

I betragtning af tilbagegangen i og de fortsat truede bestande i visse områder, bør eksisterende og potentielle havgræsområder beskyttes mod negative påvirkninger som f.eks. i forbindelse med fiskeri efter skaldyr.

Blåmuslingebanker på vadebladerne har gennemgået en gunstig udvikling både som følge af flere yngelsætninger og store områder, hvori der ikke er blevet fisket småmuslinger til udsætning

andetsteds. De regionale forskelle i udviklingen af muslingebanker er hovedsagelig resultater af forskellige muligheder for settling af muslinge yngel og områder, hvorfra muslinger kan spredes til nye bankedannelser (rekruttering). De bagvedliggende årsager er ikke fuldt belyst. Ringe rekruttering siden 1999 har medført tilbagegang i forekomster, navnlig i områder som har været påvirket af fiskeri, storme og isdække.

Der er opnået fremskridt ved at beskytte nye muslingebanker, der har etableret sig ved gamle (stabile) muslingebanker, og dette arbejde skal videreføres. På grund af den høje biodiversitet og formodede store økologiske betydning af blåmuslingebanker i tidevandsrenderne (sublitorale), bør der gøres en betydelig indsats for at kortlægge forekomst og udbredelse af disse muslingebanker i Vadehavet og dokumentere deres struktur og funktion for at kunne vurdere behovet for trilaterale beskyttelsesforanstaltninger for stabile sublitorale blåmuslingebanker. Såvel sublitorale banker som banker på vaderne bør tillige overvejes som et element i biologisk kvalitet i gennemførelsen af habitat- og vandrammedirektiverne.

Ikke-hjemmehørende arter kan have uønskede virkninger på de bestande, der naturligt hører hjemme i Vadehavet, for eksempel ved hybridisering (vadegræs (*Spartina anglica*)) eller sætning på blåmuslingebanker (stillehavsøsters (*Crassostrea gigas*)). De fleste af de mere end 50 "nye" arter er imidlertid tilført økosystemet uden at have gjort påviselig skade. Blot én enkelt tilført art vil dog kunne tilføje både økosystemet og erhvervslivet betydelig skade eller udgøre en sundhedsrisiko for mennesker. Det kan derfor være nødvendigt at foretage forvaltningsmæssige ændringer for at undgå yderligere tilførsel af ikke-hjemmehørende arter. Der bør gennemføres overvågningsprogrammer, for at tilvejebringe det nødvendige grundlag for arbejdet. Programmerne skal tilpasses, så de kan vurdere konsekvenserne af allerede indslæbte arter, såsom vadegræs og stillehavsøsters.

Fiskebestandene spiller en central rolle i Vadehavets fødenet. Det er kendt, at en række fiskearter, som lever i Nordsøen, bruger Vadehavet som yngleområde. Imidlertid er oplysninger om fiskearternes udbredelse og deres udvikling inde i Vadehavet dog sparsomme, navnlig for så vidt angår pelagiske og vandrende arter.

For vandrende fiskearter, der er truet – og som i deres livscyklus lever både i salt- og ferskvand - er der behov for yderligere bevaringsforanstaltninger, f.eks. anlæg til passage af sluser og opstemninger samt genopretning af opstrøms levesteder.

Opstillingen af trilaterale mål for fiskearter, tilpasset kravene i relevante direktiver, vil gøre det muligt at strukturere og målrette forvaltnings- og overvågningsindsatsen for denne vigtige dyregruppe i Vadehavet.

2.6 Strande og klitter

Målet om øget naturlig dynamik og øget forekomst af en fuldstændig, naturlig vegetationsudvikling er ikke nået. Omkring to-tredjedele af klitområderne består af klittyper, som er under udvikling, mens andre vigtige klittyper, bl.a. begyndende klitdannelser og artsrige klitlavninger, ikke findes eller fortsat viser tilbagegang.

I områder, hvor klitbeskyttelsen er reduceret, er der dog sket en forøgelse af den naturlige dynamik.

Næringstilførsel som følge af atmosfærisk nedfald har ført til udvikling af tæt græsvegetation, og på nogle af øerne er de artsrige klitlavninger ødelagt som følge af indvinding af grundvand.

Det nyudviklede klassificeringssystem for strande og klitter bør danne grundlag for en trilateral vurdering af klit udviklingen, bl.a. indsamling af data for atmosfærisk nedfald, kystbeskyttelse og forvaltning af ferskvandsressourcerne.

Den trilaterale arbejdsgruppe for kystsikring og havspejlsstigning (*Coastal Protection and Sea Level Rise (CPSL)*) har undersøgt den bedste miljøpraksis for kystbeskyttelse. *CPSL* konkluderer, at den forventede havspejlsstigning vil medføre et sedimentunderskud i

Vadehavet. Såfremt en vis tærskelværdi overstiges, nås et vendepunkt og Vadehavet vil udvikle sig til en række permanent vanddækkede tidevandslaguner.

Den vigtigste anbefaling lyder, at der bør udarbejdes principper - baseret på Integreret Kystzoneforvaltning - for den fysiske planlægning af kystområderne, herunder udpeges bufferzoner og identificere områder med risiko for oversvømmelse. I den forbindelse bør kystbeskyttelse og klimaændringer tages i betragtning i passende omfang. Det anbefales yderligere, at der så vidt muligt foretages sandfodring for at bekæmpe erosion langs sandede kyster. Det er vigtigt, at disse anbefalinger indgår i den trilaterale politik inden for rammerne af Vadehavsplanen.

2.7 Flod- og åmundinger

Flodmundingerne i Ems, Weser og Elben opfylder ikke målet. Som det fremgår af Miljøtilstandsrapporten og en rapport om vandrammedirektivet fra marts 2005, er der sket betydelige ændringer i økosystemerne i disse flodmundinger.

Store områder i flodmundingerne i Vadehavet er udpeget som NATURA 2000-områder, for hvilke der skal opnås en gunstig bevaringsstatus. Yderligere indsats er nødvendig for at nå dette mål.

Der er kun få, naturlige overgangsområder mellem ferske flod- og åudløb og de salte vandområder i Vadehavet. En indsats med at ændre sluseanlæg, bygge fisketrapper og retablere strandenge har øget mulighederne for arter, der er afhængige af disse naturlige overgange. Det anbefales at arbejde mere detaljeret med målet for flod- og åmundinger, under hensyntagen bl.a. til mulighederne for at genoprette de oprindelige forhold mellem saltvand og ferskvand. I den forbindelse er udviklingen af forvaltningsplaner for disse områder i henhold til vandrammedirektivet en mulighed.

2.8 Offshore-områder

Offshore-området* og tidevandsområdet er tæt forbundet, hvad angår både fysiske og biologiske faktorer. Bestande af muslinger i offshore-området er vigtige som føde for sortand, edderfugl og andre dykænder. For edderfuglen er offshore-områdets bestande af *Spisula*-muslinger vigtige fødeemner under ugunstige forhold i Vadehavet. Offshore-området er også vigtigt for en række arter (f.eks. havpattedyr) og naturtyper, der er beskyttet i henhold til fuglebeskyttelses- og habitatdirektiverne.

Der er planer om bygning af mange havvindmølleparker, hvoraf langt de fleste berører områder uden for Vadehavsområdet. Der gennemføres i øjeblikket en række undersøgelser af mulige indvirkninger på arter og naturtyper både relateret til Vadehavet og Nordsøen, navnlig af de akkumulerede virkninger og konsekvenser for sejladsikkerheden. Hvis der forventes at opstå uønskede konsekvenser, må strategier, politik og forvaltning tilpasses. De forskellige tendenser i udviklingen i offshore-området og den øvrige Nordsø bør følges tæt, og der bør sættes mere fokus på en velegnet forvaltning af de forskellige aktiviteter i offshore-området, f.eks. fiskeri, skibsfart, havvindmølleparker m.m.

* Offshore-området er defineret trilateralt som havområdet mellem basislinien og ydergrænsen for Vadehavsområdet (ud til 3 hhv. 12 sømil) (se kortet Bilag 2).

2.9 Fugle

a. Ynglefugle

For edderfugl og strandskade har fødebetingelserne ikke været gode, bl.a. på grund af fiskeri efter skaldyr, og dette har fået antallet af ynglende fugle til at falde. Tilgængeligheden af rigelig føde begrænses yderligere af strenge vintre, som øger dødeligheden i vinterperioden.

Tidligere kunne bestanden af strandskader efter en streng vinter igen nå op på samme niveau. Men siden midten af 1990-erne er antallet forblevet lavt.

I modsætning til dværgterne udviser antallet af ynglende stor præstekrave og hvidbrystet præstekrave stadig et fald overalt i Vadehavet som følge af belastningen fra fritidsaktiviteter. Selv om der er sket visse fremskridt i forbindelse med gennemførelsen af målrettede beskyttelsesforanstaltninger i en række strand- og klitområder, har de ikke båret frugt alle steder. Dette skyldes, at de for at være effektive skal gennemføres i en væsentlig del af de potentielle yngleområder.

Der er behov for hurtig gennemførelse af yderligere effektive foranstaltninger for at beskytte strandynglefugle, og den indsats, som allerede er iværksat overalt i Vadehavet, skal fortsættes.

Der er behov for en mere effektiv beskyttelse af muslingebestande i det hollandske Vadehav, således at man kan sikre gunstige fødebetingelser for fugle, der lever af bunddyr. Den nye hollandske politik for muslingefiskeri, der indledes i 2005, forventes at bidrage væsentligt hertil.

Der bør sættes ind for at forhindre, at rovpattedyr får adgang til øerne p.g.a. menneskelige aktiviteter, således at de nuværende yngleområder for vadefugle og andre arter, der yngler i kolonier, fortsat kan holdes så godt som fri for rovdyr.

For mange andre arter skal vor viden om forplantning, dødelighed og krav til naturtyper øges, så vi bedre kan forklare de tendenser, vi ser, og vurdere hensigtsmæssigheden i de forskellige forvaltningsforanstaltninger. Dette fremgår også af anbefalingerne fra Det Videnskabelige Vadehavssymposium, som blev afholdt i Esbjerg i april 2005.

b. Trækfugle

En analyse af tendenser for trækfugle, der bruger Vadehavet, viser, at 22 af 34 arter synes at være gået tilbage i perioden 1992-2000. Heraf er tendenserne for 15 arter klare. Der er dog tydelige regionale forskelle, og undertiden er der fundet forskellige tendenser i forskellige dele af Vadehavet for de samme arter. Det anbefales derfor, at der tilvejebringes ajourførte data til brug for analysearbejdet.

Tendenserne i de forskellige Vadehavslande skal undersøges nøjere og vurderes i forhold til forskelle i politik og forvaltning med henblik på at få indblik i eventuelle forvaltningsmæssige årsager til de konstaterede populationsændringer, f.eks. årsager til det faldende antal af trækfugle, der lever af muslinger og andre bunddyr. I den forbindelse bør man se på fuglenes trækruter i hele deres udstrækning, herunder også på mulige årsager til faldende antal i områder uden for Vadehavet.

Der skal fortsat arbejdes for at bevare skaldyrbestanden således for at sikre gunstige vilkår for trækfugle, der lever af bunddyr.

Trods den omfattende beskyttelse, der nu dækker det meste af Vadehavet og dermed størstedelen af rastepladserne, er de faktiske levevilkår for trækfuglene i rasteområderne ikke tilfredsstillende. Der er især mulighed for konflikter med friluftaktiviteter, flytrafik og vindmølleparker. De gældende beskyttelsesordninger bør derfor videreføres og eventuelt udbygges sammen med en udvikling af planlægningen af friluftslivet. Der bør iværksættes et omfattende informationssystem for besøgende med henblik på at begrænse konflikterne mellem rastende fugle og friluftaktiviteterne. Der er behov for mere information om fuglearternes naturlige flugtafstande med henblik på at styre offentlighedens adgang til områder nær rastepladser samt opnå en bedre beskyttelse af fældningsområderne. Der bør gennemføres trilaterale tællinger af de forskellige fældende arter af havdykænder, således at der kan indføres passende beskyttelsesforanstaltninger.

2.10 Havpattedyr

Spættet sæl, gråsæl og marsvin er omfattet af habitatdirektivets bilag II over dyre- og plantearter af fællesskabsbetydning, hvis bevaring kræver udpegning af habitatområder.

a. Spættet sæl og gråsæl

Efter retablering efter en virusepidemi i 1988, blev bestanden af spættet sæl i Vadehavet igen ramt af sælvirus (*PDV*) i 2002. I 2003 var antallet kun 47 % af det antal, der kunne forventes, hvis sygdommen ikke var brudt ud. Produktionen af unger i 2003 var højere end før epidemien, og den aldersmæssige sammensætning forventes igen at ville nå et stabilt leje. Nøje overvågning er dog stadig vigtig med henblik på at vurdere om der opnås en normal bestandsstørrelse.

Ud fra ny satellitovervågning må det konkluderes, at den spættede sæl bruger Nordsøen i langt højere grad end hidtil antaget. Det er derfor vigtigt at forstærke studiet af fødeøkologi og identificere områder, som er betydningsfulde for denne art, ude i Nordsøen, også i forhold til den stigende menneskelige udnyttelse af havområdet, f.eks. til havvindmølleparker. Bestanden af spættet sæl i Vadehavet anses for levedygtig, med tilfredsstillende ynglesucces.

Bestanden af gråsæl i Vadehavet er voksende, bl.a. som følge af indvandring fra kolonier i England. Uden for ynglekolonierne i det hollandske og slesvig-holstenske Vadehav er der set tegn på, at bestanden udvandrer til andre områder (Niedersachsen og Helgoland). Man har ikke tilstrækkelig indsigt til at fastslå hverken, om bestanden af gråsæl i Vadehavet kan betegnes som levedygtig eller har en naturlig forplantningsevne og -rate.

For at opnå en forbedret bevaring og forvaltning af bestandene af spættet sæl og gråsæl bør man gennemføre de forvaltnings-, forsknings- og overvågningsopgaver, der er vedtaget i sælforvaltningsplanen (*Seal Management Plan (SMP)*) for Vadehavet 2002-2006. Indsatsen retter sig mod levesteder, forurening, tilsyn, forskning og overvågning, forbud mod fangst/indsamling og undtagelser herfra samt information til offentligheden. Særlig opmærksomhed bør gives til spørgsmålet om indberetning af data.

Der bør igangsættes studier af gråsæl med henblik på at indsamle data, der skal danne grundlag for udformningen af passende forvaltningsforanstaltninger.

Der bør gennemføres en vurdering af *SMP* i 2006, hvorunder det skal overvejes, om tidsplanen for *SMP* og de Trilaterale Regeringskonferencer skal koordineres.

b. Marsvin

Offshore-området og den øvrige Nordsø, navnlig ud for Slesvig-Holsten, er vigtig for marsvin. Der foreligger kun begrænset viden, som kan danne grundlag for en vurdering af bestandens levedygtighed eller naturlige forplantningsevne og -rate. Der bør gennemføres forvaltning og overvågning inden for rammerne af Nordsø Samarbejdet.

Alle tre lande bidrager til gennemførelsen af SCANS II-projektet (*Small Cetaceans of the European Atlantic and North Sea* støttet af EU-Kommissionens *LIFE Nature Program* og 12 europæiske lande), der sigter mod at bedømme udbredelsen af småhvaler i den europæiske del af Atlanterhavet og Nordsøen gennem koordinerede undersøgelser indtil 2006.

Med hensyn til beskyttelse og forvaltning af hvaler i europæiske farvande fastlægger Rådets forordning (EF) nr. 812/2004 af 26. april 2004 foranstaltninger vedrørende utilsigtede fangster af hvaler ved fiskeri.

Inden for aftalen om bevaring af småhvaler i Østersøen og Nordsøen (*Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas (ASCOBANS)*) udarbejdes der i øjeblikket en plan for genoprettelse af marsvinebestanden i Nordsøen. Forslagene til afhjælpende foranstaltninger og anbefalinger vedrørende genoprettelse af

marsvinebestanden drejer sig om reduktion af bifangster (anbefaling om strammere foranstaltninger for Nordsøen end dem, der er fastlagt i EF-forordningen), støjforurening og forstyrrelser, virkninger af forurening, oprettelse af beskyttede områder, forskning, overvågning, samt øget offentlig opmærksomhed. Som medlemmer af *ASCOBANS* bidrager Vadehavslandene til udarbejdelsen af genopretningsplanen.

I henhold til habitatdirektivet er der udpeget forslag til habitatområder for marsvin, der indgår i Natura 2000-netværket.

3. FREMGANGSMÅDEN

3.1 Status over trilateral politik og forvaltning

Den Fælles Statusrapport giver et detaljeret overblik over gennemførelsen af Esbjerg-deklarationen og Vadehavsplanen, og på den baggrund kan det konkluderes, at langt størstedelen af beslutningerne i Esbjerg-deklarationen er blevet gennemført på de relevante niveauer af de relevante myndigheder. Vadehavsplanen udgør fortsat den overordnede ramme for politik og forvaltning og gennemføres af de relevante myndigheder. Sammen med den seneste Miljøtilstandsrapport giver Den Fælles Statusrapport et bredt grundlag for at bedømme graden og karakteren af fremgangen i arbejdet, herunder hvilke skridt, der bør prioriteres i den kommende periode.

Politikker

Forud for 2001-konferencen blev de tyske nationalparker ændret, så de nu omfatter et større beskyttelsesområde og et mere omfattende beskyttelsessystem. Dette medførte en udvidelse af Det trilaterale Samarbejdsområde ("Vadehavsområdet") og Det Trilaterale Beskyttelsesområde på Esbjerg-konferencen. Udvidelsen af det såkaldte biosfære-reservat (*Man and Biosphere (MaB) Reserve*) i den slesvig-holstenske nationalpark i 2004, hvor de små øer (halligerne) blev taget med som overgangszone, samt Nedersaksens beslutning om at indlede drøftelser om at udpege en tilsvarende zone i deres nationalpark giver yderligere mulighed for en tættere integration mellem naturbeskyttelse og regional udvikling.

Siden 2003 har et pilotprojekt været i gang i den danske del af Vadehavet, med det formål - sammen med lokalbefolkningen - at undersøge, om det danske Vadehav kan indgå i en eventuelt senere udpegning af nationalparker i Danmark; bl.a. baseret på øget naturbeskyttelse. Projektet indgår i en række pilotprojekter over hele Danmark.

I Holland nedsatte regeringen en Vadehavskommission ("*Commission Meyer*" efter formanden) med henblik på at se nærmere på nogle kritiske problemstillinger vedrørende gasefterforskning og hjertemuslingefiskeri i den hollandske del af Vadehavet – samt komme med forslag til løsninger inden for hvilke Vadehavets naturværdier kan opretholdes og forbedres. Den hollandske regering har efterfølgende besluttet at tillade efterforskning af gas ind under Vadehavet fra lokaliteter uden for Vadehavet, såfremt væsentlige påvirkninger af Vadehavet kan undgås, forbyde mekanisk fiskeri af hjertemuslinger samt styrke forvaltningen af Vadehavet og den regionale udvikling ved at oprette en Vadehavsfond på 800 millioner Euro til støtte for initiativer inden for disse rammer.

EU-direktiver

Siden Esbjerg-konferencen i 2001 er størstedelen af Vadehavsområdet blevet optaget på listen over habitatområder under habitatdirektivet, som supplement til udpegningen af fuglebeskyttelsesområder i henhold til fuglebeskyttelsesdirektivet. Et antal områder i flodmundingerne både inden og uden for Vadehavsområdet er stadig til diskussion. EU-Kommissionen har underrettet vadehavslændene om de godkendte lister over habitatområder. Som udgangspunkt afslutter dette den indstillingsproces, som har været drøftet på regeringskonferencerne om Vadehavet siden 1994. Næsten hele Vadehavsområdet indgår herefter samlet i Natura 2000.

Sammen med gennemførelsen af vandrammedirektivet markerer det starten på en ny periode i samarbejdet, hvor fokus vil være på udmøntningen af de forskellige direktiver. Vadehavet er i vidt omfang nu foreløbigt udpeget som et naturligt vandområde i henhold til vandrammedirektivet, og i 2009 vil forvaltningsplanerne for de forskellige vanddistrikter, som også Vadehavet hører ind under, træde i kraft.

Overvågning

I overensstemmelse med Esbjerg-deklarationen er TMAP-programmet blevet evalueret med henblik på at kontrollere, om programmet lever op til overvågningskravene i habitat-, fuglebeskyttelses- og vandrammedirektiverne. Konklusionen er, at TMAP-programmet fuldt ud ligger inden for gældende krav. Men tilføjelser vil formentlig være nødvendige, hvis alle EU-krav skal opfyldes.

TMAP-datahåndteringssystemet er blevet evalueret af *Canadian Orbis Institute*, der konkluderede:

"Den underliggende tekniske tilgang til TMAP-datahåndteringen (TMAP-DH) har mange positive aspekter. Brugen af en fælles relationel model, inkorporeringen af et katalogniveau for information og indførelse af en databaseudvidelse til brug ved håndteringen af brugerfladen er alle fornuftige designbeslutninger.

Systemet bedømmes som værende omkostningseffektivt. Der er ikke tegn på dårligt kontrollerede eller uforholdsmæssigt store udgifter. Den uregelmæssige karakter af arbejdet ved dataenhederne har medført ineffektivitet gennem manglende kontinuitet og reduceret synergimulighederne enhederne imellem. Men alt i alt er meget opnået til en rimelig pris.

Omkostningerne er på niveau med andre internationale systemer.

TMAP-DH's tekniske koncept med dets "databaseudvidelse" gør det muligt relativt nemt at indføre nye parametre eller justere allerede eksisterende."

Datahåndteringssystemet er anvendt til udarbejdelsen af Miljøtilstandsrapporten (QSR 2004).

Den løbende proces med revision af programmet er fastlagt, og bør medtage relevante anbefalinger fra det Videnskabelige Vadehavssymposium i Esbjerg i april 2005. TMAG har gennemgået disse anbefalinger og givet prioriterede udmeldinger herom (Bilag 3).

Udviklingen i form af nye politikker og forvaltningsinitiativer på regionalt niveau betyder, at der er behov for at videreudvikle Vadehavsplanen inden for rammerne af de Fælles Visioner, De vejledende Principper og Mål i den kommende periode. Dette understreges også af konklusionerne fra Miljøtilstandsrapporten, som nævnt i kapitel 2. Der er endvidere behov for en detaljeret analyse af konklusionen og anbefalingerne i forhold til de eksisterende politikker og forvaltningsaktiviteter. Analysen er endnu ikke gennemført. En sådan procedure vil også kræve, at der afsættes tilstrækkelig tid til nødvendige diskussioner og høringer.

Vadehavsforum

Vadehavsforum har koncentreret sig om at udvikle en Strategi for Bæredygtig Udvikling i Vadehavsregionen. Indtil videre har proceduren i forbindelse med Vadehavsforum været den mest omfattende høringsprocedure, der er blevet iværksat på tværs af landene i Vadehavsregionen. Vadehavsforum har især været optaget af overordnede emner som infrastruktur, sejladsikkerhed og kystsikring samt erhvervene landbrug og fiskeri, industri og havne, turisme og rekreative aktiviteter og energi, inklusive planlagte udvidelser af havvindmølleparker med tilhørende kabelanlæg. Vadehavsforums anbefalinger er rettet mod en langsigtet forbedring af de sociale, økonomiske og miljømæssige forhold i regionen i et samarbejde med dets indbyggere. Vadehavsforum har igen peget på forskellene mellem de tre vadehavslandes måder at gennemføre og administrere direktiverne, f.eks. VVM-direktivet.

Vadehavsforums strategi kan ses som et bidrag til Vadehavssamarbejdets beskyttelses- og forvaltningssystem, og dermed som en vigtig del af udviklingen af en Integreret Kystzoneforvaltningsstrategi for hele Vadehavsregionen. I Vadehavsforums vision nævnes, at de Trilaterale Mål repræsenterer de økologiske mål for Vadehavsområdet, og at de respekteres af alle sektorer. Forbedring af den sociale og økonomiske udvikling i regionen kan også tages op i det trilaterale samarbejdes interesse med henblik på at bidrage til en bæredygtig udvikling. Vadehavsforum har endvidere udarbejdet en handlingsplan, hvori strategierne er omsat i foreslåede projekter og opfølgende aktiviteter – i prioriteret sammenhæng.

Sejladssikkerhed

Transport af gods med skib er en meget miljøvenlig transportform. Samtidig erkendes det, at skibsuheld kan have meget alvorlige konsekvenser for Vadehavsregionen. For at understrege Vadehavets sårbarhed, er området af den Internationale Maritime Organisation (IMO) under FN blevet udpeget som Særligt Følsomt Havområde (*Particularly Sensitive Sea Area (PSSA)*) i 2002. Dette kan betragtes som en milepæl. Virkningerne af udpegningen bør vurderes inden for en passende tidsramme og også inddrage aspektet om lige muligheder for havnene.

De generelle risikomomenter og potentielle følger af uheld indebærer - sammen med PSSA-udpegningen - en forpligtelse til at bibeholde og om nødvendigt forbedre sejladssikkerheden for at minimere skibsfartens skadelige indvirkning på Vadehavet.

Skibsfart og sejladssikkerhed betragtes som et af de vigtigste blandt Vadehavsregionens problemområder. Emnet har også været drøftet indgående i Vadehavsforum, hvor man har fremsat 35 anbefalinger til forbedret sikkerhed for skibstrafikken i Vadehavet og Nordsøen. Disse anbefalinger er blevet gennemgået i sammenhæng med beslutningerne fra Esbjergkonferencen, og peger på behov for handling både på trilateralt og på internationalt niveau. Initiativer til gavn for Vadehavet bør være rettet mod:

- overordnet planlægning inden for den Eksklusive Økonomiske Zone (EEZ)
- det daglige og praktiske samarbejde inden for den DenGerNeth-aftalen
- passende slæbeåbning og forureningsberedskab
- praktisk gennemførelse af direktivet om oprettelse og indretning af nødrområder
- harmonisering af afgiftsfri affaldshåndtering
- flyovervågning af Vadehavsområdet og EEZ

Kystsikring og havspejlsstigning

Arbejdsgruppen for kystsikring og havspejlsstigning (CPSL) konkluderer, at der er mulighed for at forbedre praksis i bestræbelserne for at begrænse kystsikringens påvirkning af naturværdierne. Det må dog erkendes, at kystsikring altid vil udgøre et indgreb i naturværdierne.. Set i lyset af havspejlsstigning og klimaændringer er det endnu vigtigere, at der tages trilateral stilling til sådanne overvejelser for at bevare naturværdierne for Vadehavssystemet i sin helhed.

Verdensarv (UNESCO World Heritage Site)

Høringerne om indstilling af Vadehavsområdet som verdensarv er blevet fortsat. En indstilling og eventuel udpegning vil ikke i sig selv introducere nye regler om beskyttelse, men vil fungere som afslutning på og anerkendelse af bestræbelserne – gennem mere en generation – for at beskytte Vadehavet og udnytte det på bæredygtig vis. Et sådant initiativ vil være den første fælles indstilling og som sådan forstærke den fælles forpligtelse over for området, som også kommer til udtryk i for eksempel Vadehavsplanen.

Som det fremgår af UNESCO's retningslinier, kan denne fælles forpligtelse såvel som den fortsatte udpegningsproces ikke nyde fremme uden støtte fra befolkningen i Vadehavsregionen.

Internationale perspektiver

Udover de internationale konventioner såsom Ramsarkonventionen (Konventionen om vådområder af international betydning, navnlig som levesteder for vandfugle), Bonnkonventionen (Convention on Migratory Species (CMS)) og den Afrikansk-Eurasiske Vandfugleaftale (African-European Waterbird Agreement (AEWA)), vil en udpegning af Vadehavet som verdensarvsområde samt resultaterne fra Miljøtilstandsrapporten (QSR 2004), sætte fokus på de internationale sammenhænge mellem Vadehavsområdet og andre områder i verden, især hvad angår trækfuglene. Mange af de problemer, som kendetegner naturforvaltningen, for eksempel med hensyn til pleje af fuglebestande, skal og kan i mange tilfælde gribes mere effektivt an på verdensplan. Samarbejdet med myndigheder m.fl. med ansvar for områder i de arktiske egne og i Vestafrika er derfor af væsentlig interesse i forhold til forvaltningen af Vadehavet, og disse erfaringer kan samtidig bruges på globalt plan.

International Vadehavsskole (International Wadden Sea School (IWSS))

Både i det trilaterale samarbejde og i Vadehavsforums endelige rapport og handlingsplan anerkendes undervisningens betydning for en bæredygtig udvikling. En toårig pilotfase for en international vadehavsskole i samarbejde med NGO'er og inden for rammerne af det trilaterale samarbejde er blevet gennemført med succes. Et koncept for et grænseoverskridende undervisningsforløb blev afprøvet og vurderet som værende værdifuldt. Det har resulteret i et forslag til en indførelse af IWSS (2006-2009).

3.2 VEJEN FREM

På baggrund af vurderingerne ovenfor er der to centrale problemstillinger, som skal tages op på Schiermonnikoog-konferencen med henblik på at forbedre beskyttelsen og den bæredygtige udvikling i Vadehavsregionen samt samarbejdet landene imellem. De vil også fastlægge arbejdsgrundlaget for den kommende periode: at målrette Vadehavssamarbejdet og at understøtte en bæredygtig udvikling af Vadehavsregionen.

Nye mål i vadehavssamarbejdet

Udviklingen inden for den europæiske lovgivning på natur- og miljøbeskyttelsesområdet rejser et behov for at se nærmere på den koordinerede og ensartede gennemførelse af reglerne i direktiverne, for at sikre at Vadehavet beskyttes og forvaltes på sammenhængende vis og i overensstemmelse med den fælles Vadehavserklæring fra 1982 – der er udgangspunktet for vadehavssamarbejdet. Dette bør gøres i samklang med konklusionerne og anbefalingerne fra Miljøtilstandsrapporten (QSR 2004), de relevante anbefalinger fra Vadehavsforums rapport samt internationale konventioner som Ramsar og CMS/AEWA. Den anbefalelsesværdige fremgangsmåde må i denne sammenhæng være at knytte Vadehavsplanen til kravene om forvaltningsplaner i Natura 2000 og vandrammedirektivet.

Den eksisterende vadehavsplan er baseret på vores fælles vision, de vejledende principper og målsætninger samt de geografisk definerede områder – "samarbejdsområdet" og "beskyttelsesområdet". Vadehavsplanen kan allerede på nuværende tidspunkt stort set betragtes som værende i overensstemmelse med de grundlæggende krav i habitat-, fuglebeskyttelses- og vandrammedirektiverne; men den bør videreudvikles. Det, der er brug for, er bindeled mellem habitatdirektivets "gunstig bevaringsstatus", vandrammedirektivets "god økologisk tilstand" og vadehavsplanens målsætninger samt en evaluering af følgerne heraf sammenholdt med konklusionerne og anbefalingerne fra Miljøtilstandsrapporten. Dette vil styrke den koordinerede og ensartede udmøntning af direktiverne i forhold til Vadehavet som er hensigten med den fælles Vadehavserklæring. Videreudviklingen af vadehavsplanen skal understøttes af en høringsproces for at sikre, at videreudviklingen har de relevante myndigheders og befolkningens støtte. Dette er også i overensstemmelse med EU's anbefalinger om integreret kystzoneforvaltning (Integrated Coastal Zone Management (ICZM)).

TMAP opfylder allerede mange – men ikke alle – af kravene til overvågning i de nævnte direktiver. Den igangværende revision af overvågningsprogrammet vil indeholde anbefalinger til, hvordan det nuværende TMAP kan opfylde overvågningskravene i Vadehavsplanen og direktiverne.

Datahåndteringssystemet skal sikre en effektiv håndtering af data til brug for vurderinger og bør derfor optimeres, også med henblik på at sikre udarbejdelse af regelmæssige miljøstatusrapporter (QSR) i fremtiden.

Forberedelsen af en indstilling af Vadehavet som verdensarvsområde, herunder udarbejdelsen af de formelle ansøgningsdokumenter, skal ske i tæt samarbejde med alle de aktører, som har støttet en nominering - herunder kommuner, amter, stater og nationer; men også forsat åbne mulighed for at andre regioner kan tilslutte sig processen.

I forbindelse med denne målretning af samarbejdet bør der især fokuseres på emner som etablering af havvindmølleparker og sejladsikkerhed, der betragtes som vigtige problemstillinger i lokalsamfundene. Den næste regeringskonference bør fremlægge en overordnet retningslinje for disse emner, for at sikre at den løbende udvikling følges op.

Understøtte bæredygtig udvikling

Udover beskyttelsen af samarbejdsområdet er den bæredygtige udvikling af Vadehavsregionen blevet stadig vigtigere inden for det sidste tiår. Med udgangspunkt i ”de vejledende principper” og vadehavsplanen har Vadehavsforum ydet et værdifuldt bidrag til en strategi for bæredygtig udvikling. Dette forum kan derfor udvikle sig til at blive en partner i gennemførelsen af en strategi for bæredygtighed i Vadehavsregionen inden for rammerne af Integreret Kystzoneforvaltning. Det er derfor en forudsætning, at der udarbejdes et fælles sæt af indikatorer for, hvad og hvordan bæredygtighed indeholder og skal forstås.

I denne forbindelse bør anbefalingerne i Vadehavsforums slutrapport, samt de initiativer i dets handlingsplan, som er relevante for det trilaterale samarbejde, evalueres og samstemmes med videreudviklingen af vadehavsplanen og dennes indhold med vores fælles vision, de vejledende principper og målsætninger. De anbefalinger og forslag, der ligger uden for rammerne af det trilaterale vadehavssamarbejde, bør videregives til de relevante myndigheder.

Vadehavsforum rummer muligheden for at bidrage til en bedre kommunikation inden for regionen og dermed være det gode redskab i fremtidige høringer om vadehavsspørgsmål, der er brug for.

Uddannelse er nødvendig for at sikre beskyttelsen af og den bæredygtige udvikling i Vadehavsregionen på længere sigt. Den Internationale Vadehavsskole IWSS har potentialet til at blive leverandør af undervisningsmuligheder på tværs af Vadehavets grænser.

Bilag:

1. Oversigt over vurderingen af målene i Vadehavsplanen (fra: Statusrapport om Vadehavets Miljøtilstand (QSR 2004) afsnit 15.10)
2. Kort over naturtyper i Vadehavsområdet
3. Udmeldinger fra TMAG om anbefalingerne fra det 11. videnskabelige Vadehavssymposium, Esbjerg 2005

BILAG 1: OVERSIGT OVER VURDERING AF VADEHAVSPLEANENS MÅL

Nedenfor ses en oversigt over vurderingen af målene i Vadehavsplanen (fra: Statusrapport om Vadehavets Miljøtilstand (QSR 2004), afsnit 15.10). For overblikkets skyld er der anvendt farvesymboler. De skal ses i sammenhæng med teksten og har følgende betydning:

- ▼² målet er ikke opfyldt; negativ udvikling
- ▲² målet er endnu ikke opfyldt; positiv udvikling
- ▲ målet er opfyldt, positiv udvikling
- ▼ målet er opfyldt, negativ udvikling
- ? vurdering af mål er ikke mulig

Emne	Mål	Vurdering
Næringsstoffer & eutrofiering	Et Vadehav, som kan betragtes som et område uden problemer i forhold til eutrofiering.	▲ ² Selv om fosfatkoncentrationerne er faldet, må hele Vadehavet stadig betragtes som et problemområde, hvad angår eutrofiering. Det betyder, at målet endnu ikke er opfyldt.
Farlige stoffer	Baggrundskoncentrationer af naturlige mikro-forurenende stoffer i vand, sediment og indikatorarter.	▲ ² For metaller i sediment er målet endnu ikke opfyldt i alle delområder af Vadehavet. For fire metaller lever koncentrationerne i blåmuslinger endnu ikke op til målniveauerne. Kviksølvniveauet i fugleæg opfylder endnu ikke målet. For øko-toksikologiske vurderingskriterier (godkendt af OSPAR) udgør koncentrationerne af kviksølv, kobber, cadmium og PAH i Vadehavet ikke en risiko for økosystemet, hvorimod zink og bly stadig gør det. For PAH i sediment er der ikke dokumenteret et naturligt baggrunds niveau. Koncentrationerne er lavere end i sedimenter fra Skagerrak og højere end i sedimenter fra Barentshavet.
	Koncentrationer af menneskeskabte stoffer svarende til en 0-udledning.	▲ ² ▼ ² Selv om udledningen til og koncentrationerne i Vadehavet er faldet for flere miljøfremmede forbindelser, er målet endnu ikke opfyldt. For nogle stoffer, såsom TBT og Lindan, er der en klar og betydelig afvigelse fra målet. For PCB'er, Lindan og TBT er den økologiske vurdering i henhold til OSPAR overskredet i flere delområder af Vadehavet. Der er fundet koncentrationer i Vadehavet fra mange, nyudviklede miljøfremmede stoffer, herunder hormonforstyrrende stoffer, som afviger fra målet.
	OSPAR EcoQO: Andelen af lomvier indsmurt i olie, blandt dem som er fundet døde eller døende på strande, bør være 10 % eller mindre.	▲ ² Hvad angår lomvien, er OSPARs økologiske kvalitetsmål (<i>Ecological Quality Objective</i> (EcoQO)) om en andel på max. 10 % indsmurt i olie endnu ikke opfyldt.
Strandenge	Et øget areal med naturlige strandenge.	? I de fleste områder af Vadehavet har man kunnet observere en forøgelse af arealet med naturlige og semi-naturlige strandenge. En evaluering af målet i kvantitativ henseende er dog ikke mulig for arealet i sin helhed pga. at nogle ældre data ikke er tilstrækkeligt detaljerede
	En øget naturlig morfologi og	▲? Den kunstige afvanding af strandenge er blevet

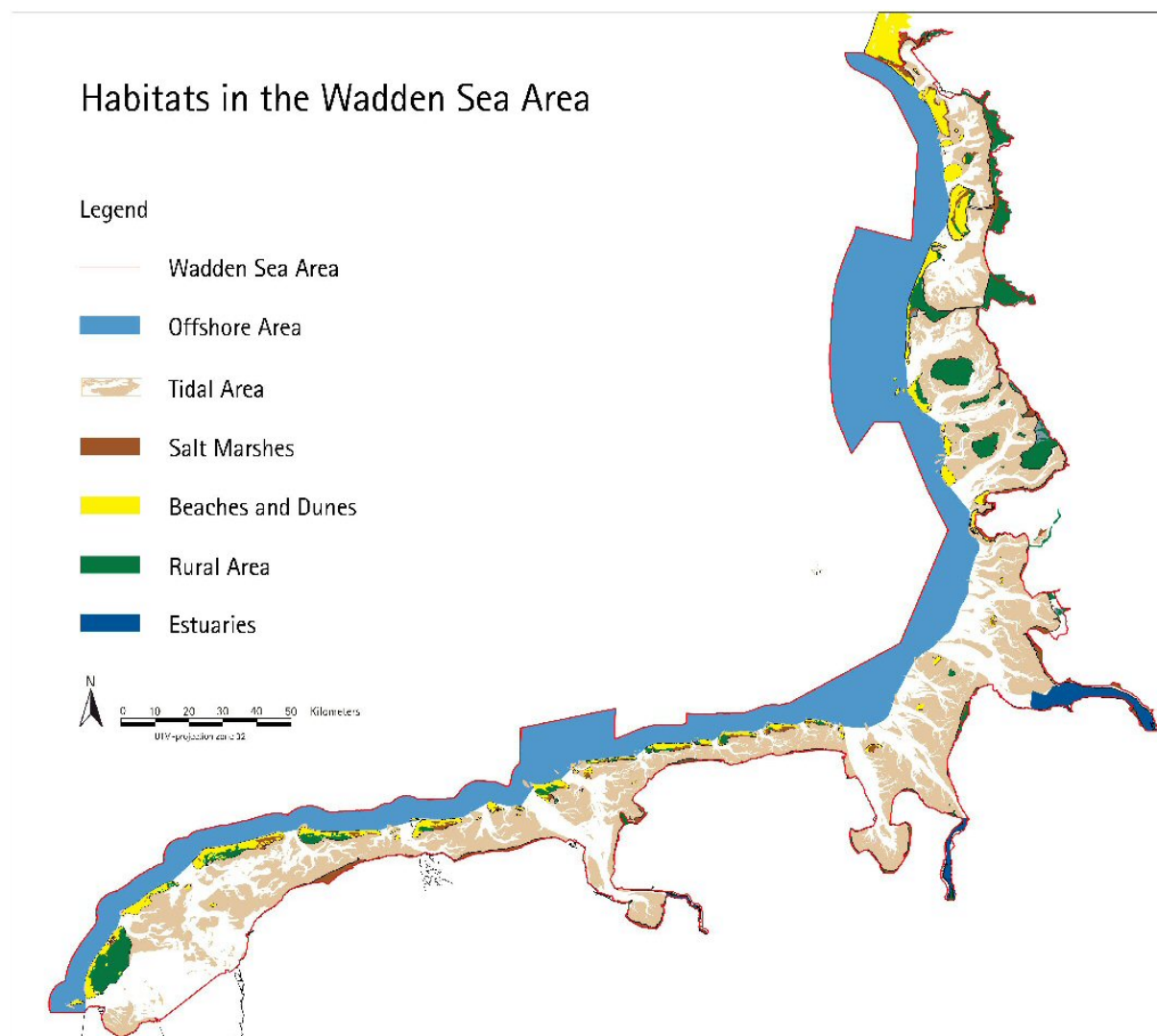

Emne	Mål	Vurdering	
	<p>dynamik, der omfatter naturlige afvandingsmønstre for kunstige strandenge på betingelse af, at det nuværende areal ikke reduceres.</p> <p>En forbedret naturlig plantevækst på de kunstige strandenge, herunder pionerzonen.</p>	<p>▲ ▼²</p>	<p>reduceret. De tilbageværende grøftesystemer har dog endnu ikke udviklet sig til naturlignende åsystemer.</p> <p>Der kan ikke gives en præcis vurdering af målet, fordi der kun foreligger langsigtede data for enkelte områder, og idet den udviklede fælles typologi ikke kunne anvendes på de ældre data. Betydelige reduktioner i husdyrgræsningsintensitet i Holland og Tyskland bidrog til en mere naturlig plantevækst på de kunstige fastlandsstrandenge. Andelen af strandenge med intensiv husdyrgræsning var uforandret i Danmark.</p>
Tidevandsområdet – Hydrologi, geomorfologi og bundlevende makrofauna	<p>Naturlige dynamiske forhold på vadefladerne.</p> <p>Et øget areal med geomorfologisk og biologisk uforstyrrede vadeflader og sublitorale områder.</p>	<p>▲</p> <p>▲²</p> <p>? ▼²</p>	<p>Vadehavets tidevandsområde er stadig kendetegnet ved en høj grad af naturlig dynamik. Der er fortsat ingen markant stigning i etableringen af anlæg til kystbeskyttelse.</p> <p>Afvigelser fra målet knytter sig til eksisterende kystbeskyttelses anlæg og uddybning af sejlrønder.</p> <p>Målet kan ikke vurderes pga. fravær af egnet information. Den observerede nedgang i muslingers rekruttering samt skiftende fordelingscentre er tegn på et tab af tidligere biologisk uforstyrrede vadeflader; med andre ord tegn på en afvigelse fra målet.</p>
Tidevandsområdet – biogenetiske strukturer	Et øget område med og en mere naturlig fordeling og udvikling af blåmuslinger, Sabellaria-rev og ålegræsområder.	<p>▼²</p> <p>▲²</p> <p>▲ ▲²</p> <p>▲²</p> <p>?</p>	<p>Der er ikke rapporteret om en forøgelse af arealet med Sabellaria-rev.</p> <p>Målet om en forøgelse af arealet med ålegræs er endnu ikke blevet opfyldt i alle delområder af Vadehavet.</p> <p>Målet om en forøgelse af arealet med naturlige blåmuslingebanker på tidevandsfladerne blev nået i den midterste og østlige del af det hollandske Vadehav. I den danske og den vesthollandske del af Vadehavet er der ikke sket nogen udvikling med relevans for målet. I Niedersachsen er det nuværende areal af blåmuslingebanker det samme som niveauet i slutningen af 1980'erne, og i Slesvig-Holsten er niveauet fortsat lavere end i begyndelsen af 1990'erne.</p> <p>I områder uden fiskeri er der sket en mere naturlig udvikling og fordeling af blåmuslingebanker på tidevandsfladerne.</p> <p>Hvad angår sublitorale blåmuslingebanker, har en vurdering af målet endnu ikke været mulig.</p>
Tidevandsområdet – indslæbte arter	- intet mål -		- ikke relevant -
Tidevandsområdet – fisk og rejer	<p>- intet specifikt mål –</p> <p>Et øget areal med geomorfologisk og biologisk uforstyrrede vadeflader og sublitorale områder.</p> <p>God tilgængelighed af føde</p>	<p>?</p> <p>▲</p>	<p>Målet om uforstyrrede vadeflader og sublitorale områder for fisk og rejer kan ikke vurderes. Muligheden af, at det observerede skift i fladfiskeyngel hænger sammen med en reduktion af arealet med uforstyrrede vadeflader og sublitorale områder, skal undersøges.</p> <p>Der er for tiden ingen tegn på fødemangel blandt</p>

Emne	Mål	Vurdering	
	(for trækkende og ynglende fugle).	fugle, der lever af fisk og rejer.	
Strande og klitter	En øget naturlig dynamik for forstrande, strande, primærklitter og lavninger i den yderste klitrække i forbindelse med offshore-området. En øget forekomst af en fuldstændig, naturlig vegetationsudvikling.	? ▲ ² ▲ ²	Målet om øget naturlig dynamik for strande og klitter kan ikke vurderes pga. fravær af kriterier og af sammenlignelige, relevante data; den naturlige dynamik er øget, hvor kystbeskyttelsen er ophørt; tilbageværende kystbeskyttelses anlæg sætter begrænsninger for en øget dynamik. En fuldstændig og naturlig vegetationsudvikling er ikke til stede, da omkring to-tredjedele af klitområderne består af mellemstadier, og andre vigtige klittyper ikke er til stede eller viser yderligere tilbagegang.
Flod- og åmundinger	Værdifulde dele af flod- og åmundingerne vil blive beskyttet, og flod- og åbredder vil blive bevaret og så vidt muligt blive ført tilbage til deres naturlige tilstand.	▼ ²	Ifølge indberetninger i henhold til vandrammedirektivet 2005 lever et flertal af flod- og åmundinger i "samarbejdsområdet" ikke op til målet.
Offshore-områder	En øget naturlig morfologi, der også omfatter de ydre deltaer mellem øerne. God tilgængelighed af føde for fuglene. Levedygtige bestande af og en naturlig forplantningsevne hos spættet sæl, gråsæl og marsvin.	▲ ▲ (▼ ²)	Tilgængelige data viser, at der ikke er sket store ændringer i den naturlige morfologi. Bestande af Spisula-muslinger udgør en gunstig fødekilde for dykænder, forudsat belastningen fra fiskeri på disse arter er lav. - se under 'Havpattedyr' -
Ynglefugle	Gunstige forhold for (trækkende og) ynglende fugle: - God tilgængelighed af føde - En naturlig ynglesucces	▼ ² ▼ ²	Målet om god tilgængelighed af føde er ikke blevet opfyldt, især for muslingespisende arter i det hollandske Vadehav pga. skaldyrfiskeri. Målet om en naturlig ynglesucces er stadig ikke nået for strand-ynglende arter som følge af forstyrrelser fra friluftaktiviteter.
Trækfugle	Gunstige forhold for trækkende (og ynglende) fugle: - God tilgængelighed af føde - Naturlige flugtafstande - Tilstrækkeligt store og uforstyrrede raste- og fældningsarealer.	▲ ▼ ² ? ▲ ²	For fuglearter, der lever af bunddyr/skaldyr, er målet om gunstige fødebetingelser ikke opfyldt; for planteædende fugle er målet opfyldt. Målet om naturlige flugtafstande kan ikke vurderes pga. mangel på relevante data. Målet om tilstrækkeligt store og uforstyrrede raste- og fældningsarealer er stadig ikke opfyldt
Havpattedyr	Levedygtige bestande af og en naturlig forplantningsevne hos spættet sæl, gråsæl og marsvin.	▲ ?	Bestanden af spættet sæl i Vadehavet anses for at være levedygtig og med tilfredsstillende forplantningsevne. Målet vedrørende gråsæl og marsvin kan ikke vurderes pga. utilstrækkelige data og viden.

BILAG 2: Kort over naturtyper i Vadehavsområdet

Oversigt over Vadehavsområdets naturtyper i henhold til Vadehavsplanen

Naturtyper i Vadehavsområdet

Signaturforklaring

Vadehavsområdet
 Offshore-område
 Tidevandsområde
 Strandeng
 Strand og klit
 Det øvrige landområde
 Flod- og åmunding

BILAG 3: UDMELDINGER FRA TMAG OM ANBEFALINGERNE FRA DET 11. VIDENSKABELIGE VADEHAVSSYMPOSIUM, ESBJERG 2005**Formuleret af Den Trilaterale Overvågningsgruppe (Trilateral Monitoring and Assessment Group (TMAG)) på møde i Hamborg 30. – 31. maj 2005**

- Udmelding 1: Forskning i tilknytning til overvågningsprogrammet fortjener større opmærksomhed, da den øger værdien af overvågningen og vurderingen af resultaterne. Resultater fra sideløbende forskning – både uden for og inden for det trilaterale samarbejdsområde – kan udnyttes i forbindelse med udformning og optimering af overvågningsprogrammer, og de er vigtige for en faglig vurdering af overvågningsresultaterne.
- Udmelding 2: Den nuværende fælles TMAP-pakke (TMAP Common Package) er af begrænset omfang. Under TMAP-revisionen er det nødvendigt at tilpasse antallet af parametre og dækningen af naturtyper for i tilstrækkelig grad at kunne leve op til Vadehavsplanens vurderingsmålsætninger, og de relevante direktivers overvågningskrav.
- Udmelding 3: Under TMAP-revisionen bør yderligere forbedring og harmonisering af målinger af parametre, inklusive kvalitetssikring af data, ydes tilstrækkelig opmærksomhed.
- Udmelding 4: Der er behov for yderligere optimering af TMAP-datahåndteringsystemet for effektivt at kunne formidle data og information. Dette forudsætter en løsning for finansiering heraf.
- Udmelding 5: En række eksperter og ekspertgrupper bør involveres i TMAP-revisionen til at støtte TMAG.
- Udmelding 6: Direktiverne fastsætter specifikke forhåndsbetingelser for overvågningen af Vadehavets økosystem. Der bør tages højde for disse i TMAP-revisionen.